

УДК 378.147.888+378.1:91

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ В КЛАСИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

© Борисенко К. Б.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Інформація про авторів

Борисенко Катерина Борисівна: ORCID: 0000-0002-7435-6857 k.borysenko@physgeo.com;
старший викладач, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна майдан Свободи 4,
61022, Харків

У статті аналізується проблема формування спеціальних компетентностей майбутнього вчителя географії, в процесі проведення навчальних практик, розкриті технологічні аспекти цих практик у класичному університеті. Розглянуті етапи навчальної практики на прикладі кафедри фізичної географії та картографії факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. В роботі надано ґрунтовний аналіз наукових джерел з проблематики дослідження, висвітлені процедурні аспекти формування спеціальних компетентностей, проаналізована сутність деяких понять, їх структурних складових та розкриті етапи проведення навчальної професійно-орієнтованої практики як типової для класичного університету. Наголошується на тому, що сьогодні існує досить обмежена кількість робіт, де ця проблема розглядається саме з позиції компетентнісного підходу. В роботі запропоновано конкретні навчальні маршрути, розроблені автором, реалізація яких дозволяє ефективно формувати певні спеціальні компетентності перелік яких надано в тексті.

Ключові слова: Компетентність, навчальна практика, компетентнісний підхід, спеціальна компетентність майбутнього вчителя географії, класичний університет, професійна підготовка.

Борисенко Е. Б. «Технологические аспекты проведения учебной практики будущих учителей географии в классическом университете»

В статье анализируется проблема формирования специальных компетентностей будущего учителя географии, в процессе проведения учебных практик, раскрыты технологические аспекты этих практик в классическом университете. Рассмотрены этапы учебной практики на примере кафедры физической географии и картографии факультета геологии, географии, рекреации и туризма Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. В работе предоставлен подробный анализ научных источников по проблематике исследования, освещены процедурные аспекты формирования специальных компетентностей, проанализирована сущность некоторых понятий, их структурных составляющих и раскрыты этапы проведения учебной профессионально-ориентированной практики как типичной для классического университета. Отмечается, что сегодня существует достаточно ограниченное количество работ, где эта проблема рассматривается именно с позиции компетентностного подхода. В работе предложены конкретные учебные маршруты, разработанные автором, реализация которых позволяет эффективно формировать определенные специальные компетентности перечень которых предоставлено в тексте.

Ключевые слова: Компетентность, учебная практика, компетентностный подход, специальная компетентность будущего учителя географии, классический университет, профессиональная подготовка.

Borisenko k. B. "Technological aspects of the organization of educational practice of future geography teachers in the classical university"

The article analyzes the problem of the formation of special competencies of future geography teachers in the process of educational internship and discloses the technological aspects of internship in the classical university. The stages of the educational practice are considered on the basis of the example of the Department of Physical Geography and Cartography of the Faculty of Geology, Geography, Recreation and Tourism of V. N. Karazin Kharkiv National University. The work provides a detailed analysis of scientific sources on the research problems, highlights the procedural aspects of special competencies formation, analyzes the essence of some concepts, their structural components, and expounds the stages of profession-oriented practice as typical for the classical university. It is noted that today there is a limited number of works, where this problem is considered from the perspective of the competence approach. The paper suggests specific study routes developed by the author, the implementation of which allows the effective development of certain special competencies, the list of which is provided in the text.

Keywords: competency, educational practice, competence approach, special competencies of a future geography teacher, classical university, professional training.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. В умовах реформування Української освіти на перший план виходить поліпшення професійної компетентності вчителів-предметників. Професійна підготовка кадрів в класичних університетах має певну специфіку, особливо для природничих спеціальностей. Зокрема, підготовка майбутніх вчителів географії, потребує не тільки ґрунтовної теоретичної складової, а й багатоаспектної практичної підготовки студентів. В роботі пропонується розглянути цю специфіку на прикладі навчання майбутніх вчителів географії, підготовку яких веде обмежена кількість вищих навчальних закладів України.

Аналіз досліджень та публікацій. Загальні питання компетентнісного підходу проаналізовані та розкриті в наукових роботах: Л. Мітіної, В. Сластьонін, Н. Кузьміної, В. Журавльова, В. Краєвського, О. Пометун, Л. Карпової, Т. Ковальнової, А. Макарової, Є. Огарєва, А. Онковича, О. Полуніна, Н. Лобанової, М. Чошанова, А. Маркової, Л. Мітіної, А. Капської, І. Зимньої, В. Лунячека, І. Родигіної, М. Холодної, С. Шишова, Е. Зєєр, Г. Селевко, В. Адольфа, Г. Халаш, А. Хуторського, Дж. Куллахан, В. Долл, Дж. Равена, Ж. Перре та інших.

Питанням формування компетентності майбутнього вчителя географії висвітлені в наукових дослідженнях О. Тімець, М. Елькіна, В. Саюк, О. Вегнер, Т. Комиссарової, Н. Запрудського, А. Міщенко, В. Сухорукова, В. Носаченка, в тому числі в процесі проведення навчальних практик: В. Мосін, Г. Гордашевська. Дослідження, які присвячені організації та проведенню навчальних географічних практик: А. Алпатєва, А. Архангельського, І. Белкіна, Н. Винокурова, Д. Гдалина, С. Махова, В. Данілевської, В. Куйбіда, В. Надворний, О. Бондаренко, І. Волошин та інші. Викликають інтерес і наукові праці географів-методистів: Л. Зеленської, В. Корнеєва, Н. Муніч, О. Топузова, П. Шищенка, О. Топчієва, В. Серебряя. Разом із тим, ми можемо стверджувати, що сьогодні існує недостатньо робіт, щодо даної конкретної тематики присвяченої навчальній практиці і формуванню в процесі неї відповідних компетентностей.

Виходячи із проблематики нашого дослідження слід сказати, що одним з перших дослідження, щодо формування компетентності здійснив британський психолог Дж. Равен, який запропонував трактувати компетентність як специфічну здатність, необхідну для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі та включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії. Бути компетентним – означає мати набір специфічних компетентностей різного рівня [2].

Інтерпретуючи компетентність відносно вчителя-предметника, наведемо слова М. Гагаріна, який стверджує, що сучасна національна школа потребує педагога, який є не лише фахівцем у спеціально-науковій галузі, але й володіє високим рівнем викладацької

майстерності, психолого-педагогічної компетентності. Він вказує, що професійна компетентність, професіоналізм передбачають наявність професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, академічних, дидактичних умінь та навичок), їх змістом є знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології. Особливостями професійних знань є їх комплексність (є потреба у вмінні синтезувати матеріал, аналізувати педагогічні ситуації, вибирати засоби взаємодії), натхненність (висловлення власного погляду, розуміння проблеми, своїх міркувань) [1]. В той же час на думку О. Макаренка однією з центральних проблем у сучасній педагогіці є проблема мотивації навчання, оскільки як процес навчання, так і сам результат безпосередньо залежать від зацікавленості того, хто навчається, залучення його у навчальний процес [4].

Зокрема, О. Тімець вважає, що для майбутнього вчителя географії компетентність виступає новоутворенням в структурі його якостей в системі професійної освіти. Разом з тим, компетентність як категорія покликана забезпечити системну інтеграцію освіти, виразити ріст системно-соціальної і системно-професійної якості особистості вчителя-географа. Отже, компетентність вчителя-географа – системне утворення, що володіє власною генезою і власними цільовими функціями, і чим більше наявних компетенцій (як складових частин професійної компетентності), тим більша ймовірність сформованості їх груп, які об'єднуються в функціональні системи, що забезпечують його адаптацію до вирішення нових видів освітніх завдань, діяльності, високого рівня потенціалу компетентності професіонала [5]. Частково В. Лунячек у своїх роботах наголошує на недостатній практичній підготовці вчителів географії [3]. З нашої точки зору таку компетентність можливо сформувати лише за умов ґрунтовної практичної підготовки.

Постановка завдання. Метою цієї роботи є визначення та деталізація етапів формування спеціальних компетентностей майбутніх вчителів географії в процесі навчальних практик.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо етапи практики на прикладі кафедри фізичної географії та картографії факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені (ХНУ) В. Н. Каразіна, навчальної професійно-орієнтованої, карпатського її розділу, що проводиться на другому курсі бакалаврату у літній час і складається з трьох етапів: підготовчого, польового та камерального (заключного).

Навчальною програмою передбачено проведення експедиційних виходів, екскурсій, камеральної обробки матеріалів, зібраних під час польового етапу, самостійної роботи. Форма підсумкового контролю – екзамен. Загальна тривалість практики з навчальної професійно-орієнтованої практики складає 6 тижнів (180 годин).

Навчальна професійно-орієнтована практика, карпатський розділ проводиться у літній час упродовж 6 тижнів (*переважно – з 25 травня до 5 липня*). Маршрут практики пролягає рівнинними і гірськими (Карпати) регіонами України. В окремих випадках практика за індивідуальною програмою може проводитися у Туреччині згідно з Договором між ХНУ імені В.Н. Каразіна та туристичними компаніями.

Метою навчальної професійно-орієнтованої практики є закріплення теоретичних знань про закономірності будови і розвитку географічної оболонки, природні умови і природні ресурси, роль різних природних зон і висотних поясів у господарській діяльності людей, набуття компетентностей проведення польових фізико- та економіко- географічних спостережень.

Загальними завданнями навчальної практики є: формування у студентів навичок емпіричних досліджень об'єктів природи і господарства на місцевості; навичок проведення науково обґрунтованої камеральної обробки емпіричних результатів; формування умінь знаходити емпіричні закономірності між об'єктами природи і господарства; формування умінь складати комплексну географічну характеристику окремих об'єктів і територій; умінь оформлювати фотозвіт з практики, захищати його; формування навичок та вмінь отримувати знання з природи, що в результаті стане складовою частиною їх інтегральної компетентності.

Підготовчий етап проходить у навчальних лабораторіях кафедри фізичної географії та картографії факультету геології, географії, рекреації і туризму ХНУ імені В. Н. Каразіна, у центральній науковій бібліотеці університету. У цей час проводяться організаційні, навчально-методичні та господарчі заходи, які забезпечують хід практики. Особливу увагу керівники звертають на дотримання студентами вимог техніки безпеки, життєдіяльності та охорони праці в польових умовах, проводять інструктаж. Студенти вивчають методичний посібник з техніки безпеки, інструкції з охорони життя та складають залік з техніки безпеки викладачам, які керують практикою, прослуханий інструктаж засвідчують у спеціальному журналі кафедри – знання правил техніки безпеки при проходженні польових занять, незалежно від того, як вони проводяться – стаціонарно чи експедиційно.

Серед організаційних форм проведення практики виділяють оглядові екскурсії, ландшафтні маршрутні спостереження, збір інформації з картографічних і літературних джерел, камеральна обробка зібраної інформації і матеріалів. Протягом підготовчого етапу викладач читає оглядові лекції про райони практики, проводить заняття та залік з техніки безпеки, організовує роботу студентів із літературою, приладами, відповідним програмним забезпеченням, картографічним матеріалом тощо.

На даному етапі практики студенти набувають таких **спеціальних компетентностей**: картографічна, дослідницька, здатність проводити підготовчі заходи та використовувати універсальні аналітичні методи і прийоми обробки статистичних даних, розуміння географічних особливостей реалізації застосування даних і засобів дистанційного зондування Землі; здатність практично застосовувати геоінформаційні системи (ГІС) та технології; здатність до дешифрування основних типів об'єктів земної поверхні; здатність вирішувати завдання з використанням засобів веб-картографії; здатність проводити підготовчі заходи та польові географічні дослідження..

Польовий етап практики включає проведення спостережень і запланованих досліджень, збір фактичного матеріалу, набуття студентами вмінь із проведення польових досліджень. Цей етап практики проходить за певними маршрутами. Він виконується пішки, автобусом, поїздом або іншими видами транспорту відповідно до розробленого і затвердженого графіка маршруту. У залежності від конкретних обставин маршрут може бути змінений керівником практики, але мають виконуватися усі вимоги програми практики щодо формування основних умінь і навичок студентів. Побут студентів організовується відповідно до умов туристського походу або проживання в умовах туристських баз, географічних стаціонарів, баз практики, туристичних притулків, навчальних стаціонарів, гуртожитків тощо.

Практиканти знайомляться з промисловими і сільськогосподарськими ландшафтами, зональною спеціалізацією сільського господарства, видобутком корисних копалин тощо, відвідують підприємства промисловості, і агропромислові комплекси, здійснюють екскурсійні маршрути по містах, заповідниках, національних природних парках, відвідують музеї, історичні місця. Різні туристичні та рекреаційні об'єкти.

Під час проходження практики по Україні студенти знайомляться з різноманітними рівнинними ландшафтами у межах фізико-географічних провінцій і областей лісової, лісостепової зон, а також із ландшафтами (пооясами) гірських споруд Карпат; вивчають рідкісні природні об'єкти (грязьові вулкани, льодовикові цирки, морени та ін.), найбільш типові форми рельєфу рівнин і гір, гідрографічні об'єкти тощо.

Практиканти знайомляться з промисловими і сільськогосподарськими ландшафтами, зональною спеціалізацією сільського господарства, видобутком корисних копалин тощо, досліджують культурно-історичні об'єкти міст, відвідують заповідники, національні природні парки (НПП), музеї, історичні місця та різні туристичні об'єкти.

Під час польового етапу викладач-керівник щодня проводить заняття – до виходу на маршрут і після його закінчення (установчі і підсумкові лекції, консультації, інструкції, бесіди тощо), організовує самостійне вивчення студентами об'єктів на маршрутах або проводить маршрутну екскурсію, супроводжуючи її поясненням, розповіддю, демонстрацією карт, схем та ін.

Під час практики організуються екскурсії по місту Львів, по заповідниках і національних парках (Карпатський, Синевир), з вивчення цікавих об'єктів природи та культури. На час гірського розділу практики студенти перебувають в смт. Ясіня Рахівського району Закарпатської області, звідки кожного дня здійснюють радіальні дослідницькі маршрути до природних і культурних об'єктів Закарпатської та Івано-Франківської областей. Слід зазначити, що наведені маршрути були розроблені автором в контексті реалізації загального плану дослідження «Формування спеціальних компетентностей майбутніх учителів географії в процесі навчальних практик».

Маршрут 1. Ознайомлення з природними та культурними об'єктами околиць смт. Ясіня. Організовується пішохідний підготовчий маршрут по місцевостям в околицях смт. Ясіня: дослідження русла та режиму ріки Чорна Тиса, залежність її рівня та прозорості води від опадів; відвідання Струківської церкви, об'єкта охорони ЮНЕСКО; ознайомлення з каскадним водоспадом Труфанець, студенти відвідують с. Кваси та джерело мінеральної «Квасівської води» «Буркут», що цікава своєю природною «газованістю».

Маршрут 2. Вивчення ландшафтної структури середньогір'я Чорногори на прикладі хребта Маришевської. Під час гірських маршрутів студенти знайомляться з природою середньогір'я – ландшафтами, геоморфологічними та біогеографічними особливостями місцевості. Здійснюються сходження на полонину Маришевська та вершину Велика Маришевська Чорногірського гірського масиву.

Маршрут 3. Озеро Несамовите та особливості природи субальпійського поясу. Похід до одного з найвисокогірніших озер України – Несамовитого. В ході маршруту студенти відвідують сніголавинну метеорологічну станцію «Пожижевська», здійснюють сходження на вершину Пожижевська та гору Туркул.

Маршрут 4. Гідрологічні особливості гідрологічних об'єктів Карпатського регіону. Дослідження режиму річок Карпатського регіону на прикладі річкової системи Чорної Тиси, Прута, Білої Тиси, Терєблі та інших. Ознайомлення з паводковим режимом та стоком гірських рік.

Маршрут 5. Вивчення субальпійського та альпійського поясів на прикладі гори Говерла. Обов'язковим маршрутом практики є сходження на гору Говерла з північного заходу, через контрольний-пропускний пункт «Козмещик» та полонину Гропу. Перед спуском проводиться екологічна акція – кожного року студенти збирають на вершині та схилах Говерли сміття.

Маршрут 6. Ознайомлення зі Закарпатським регіоном на прикладі м. Мукачеве та м. Хуст. Екскурсія містом Мукачеве, відвідування замка «Паланка», що стоїть на згаслому вулкані та оленяча ферма в околицях міста Хуст (село Іза). Типові ландшафти низькогір'я на прикладі с. Ділове. Відвідування «Географічного центру Європи» та околиць смт. Ділове. Культурно-історичні об'єкти Карпатського регіону. Музей екології гір.

Маршрут 7. Інфраструктура гірських курортів Карпат. Студенти ознайомлюються із особливостями гірського масиву Горган, з інфраструктурою гірськолижного комплексу «Буковель», найвідомішого в Україні гірськолижного курорту, де розміщується найбільше високогірне водосховище в країні озеро Молодості, відвідують водоспад Женецький Гук.

Маршрут 8. Вивчення Свидовецького масиву Карпат. Проводяться маршрути Свидоведьким масивом, відвідуються унікальні карові озера Свидівця. Паралельно студенти мають можливість ознайомитись із інфраструктурою гірськолижного комплексу Драгобрат, що розміщується на схилах гори Стіг, звідки через вершину Котел маршрут пролягає до озер до озер – Ворожеска, Геришаска (Догяска) та Апшинець.

Маршрут 9. Дослідження структури карпатського флішу на прикладі каньйону р. Манявки. Манявський водоспад. Студенти відвідують відомий курортний центр Івано-Франківщини – смт. Яремче та знайомляться з водоспадами Горган – Манявським та Пробієм.

Маршрут 10. Вивчення природно-заповідного фонду Внутрішніх Карпат. Карпатський НПП, НПП «Синевир».

Маршрут 11. Оглядова навчальна екскурсія культурними об'єктами міста Львів (вокзал – костел Ольги та Єлизавети – собор Святого Юра – Геофак ЛНУ ім. Франка – площа Ринок – Ратуша – Чорна Кам'яниця – музей Аптека – Домініканський собор – Личаківський цвинтар та ін. В процесі екскурсії студенти повинні були самостійно розповісти про об'єкти, які були заздалегідь заплановано.

На цьому етапі практики були сформовані наступні **спеціальні компетентності**: екологічна, туристична, гідрологічна, соціально-економічна, рекреаційна. Здатність проводити польові географічні дослідження, використовуючи універсальні аналітичні методи. Основна компетентність, що сформована гідрологічна, але попутно і геоморфологічна, кліматичної, ландшафтної компетентності. Щодо формування компетентностей в результаті проведення маршруту містом, можна простежити, що сформована була низка компетентностей, а саме: інфраструктурна, навігаційна, урбаністична, краєзнавча тощо.

Камеральний (заключний) етап практики проходить у навчальних лабораторіях кафедри фізичної географії та картографії ХНУ. У цей час проводиться обробка матеріалів спостережень, зафіксованих у польових щоденниках, складаються карти, схеми, комплексні профілі, геологічні та ґрунтові розрізи та тощо виготовляються колективний фотозвіт, фотостіннівка, презентація практики тощо.

Науково-дослідна робота студентів виконується в групах; основна увага надається спостереженням, роботі з літературними і картографічними джерелами. Обробці зібраних матеріалів.

Для індивідуального захисту кожною визначеною наказом групою студентів має бути представлений фотозвіт польових занять, а індивідуально - робочий щоденник. Звіт повинен мати акуратно оформлений вигляд.

Пропонується постійне фотографування процесу практичних польових занять для вироблення загальної (для усієї академічної групи) фотостіннівки або презентаційного матеріалу. Фотостіннівка підписується і у вигляді стенду виставляється для показу на кафедрі та на факультеті.

На заключному етапі викладач організовує переважно самостійні заняття студентів, які обробляють матеріали практики, готують фотозвіт і презентації до захисту.

Фотозвіт має складатися з декількох розділів. Вступ, в якому описується мета і завдання практики в цілому, місце та термін її проведення.

У розділах фотозвіту подаються фізико- та економіко-географічні характеристики об'єктів та регіонів проведення практики; текст обов'язково супроводжується власноруч складеними чи зробленими ілюстраціями – картами, фотографіями, профілями, розрізами, фотогербарієм, діаграмами тощо.

Висновки включають у себе результати всієї практики. Студенти вказують те, чому навчилися під час практики, а також пропозиції щодо покращання організації польової її частини.

До фотозвіту необхідно додати польовий щоденник як свідчення безпосередньої участі в польовій частині практики. Також необхідно додавати фотографії місцевості, де відбувалися практичні заняття, схеми та карти, що не увійшли до тексту фотозвіту, але можуть підкріпити його матеріал.

В результаті проведення даного етапу навчальної практики були сформовані такі **спеціальні компетентності**: здатність обробки зібраної в польових умовах географічної інформації в геоінформаційних системах; здатність вирішувати стандартні географічні та туристичні завдання на основі інформаційної і бібліографічної культури із застосуванням інформаційно-комунікативних технологій і з урахуванням основних вимог інформаційної безпеки, використати різні джерела інформації про об'єкт туристського продукту; здатність знаходити, аналізувати і обробляти науково-технічну інформацію в географічній галузі.

Отже, в результаті проходження навчальної професійно-орієнтованої практики у майбутніх вчителів географії мають бути сформовані такі спеціальні компетентності: базові компетентності з фундаментальних наук в обсязі, необхідному для освоєння загально-

професійних дисциплін; здатність організувати професійну роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці; здатність використовувати професійно-профільовані знання в галузі географії (геології, геоморфології, ландшафтознавства, метеорології, гідрології, ґрунтознавства, біогеографії, палеогеографії та дистанційного зондування Землі) для дослідження географічних об'єктів, явищ і процесів; готовність до реалізації проектів в туристській індустрії; здатність вивчення природи та господарчої діяльності людини, спостереження за природою і господарством; спроможність роботи з літературою і картографічним матеріалом; здатність ведення польового щоденника та різної документації спостережень і географічних описів, характеристик, аналізів; здатність проводити польові географічні дослідження із використанням знань і вмінь з топографії і картографії; спроможність виділяти загальні риси і особливості природи та господарства, визначати основні процеси, фактори з подальшою деталізацією спостережень; здатність визначати зональні відмінності та вертикальну поясність у природі, їхній вплив на діяльність людини; спроможність виділяти визначні особливості різних тектонічних одиниць у межах платформних та складчастих споруд, спостерігати за зміною складу гірських порід, їх заляганням; здатність спостерігати за діяльністю різних агентів – поверхневих і підземних вод, вітру, льодовиків та ін., зіставляти їх із масштабами діяльності людини; спроможність визначати зональні та азональні ґрунти, ландшафти; здатність до елементарного опису окремих компонентів природи та господарчої діяльності людини, аналізу матеріалів вивчення; спроможність використання знань про територіальний розподіл праці, форми розселення міського та сільського населення, зональним використанням у господарстві різних природних умов і ресурсів; здатність до комплексування (синтезу) літературних даних та особистих спостережень з метою складання характеристики району; здатність аналізу природних умов і ресурсів та їх впливу на господарчий розвиток і, навпаки, впливу рівня господарчого розвитку на навколишнє середовище; здатність до організації природоохоронної роботи з учнями 7 – 10 класів; спроможність використовувати знайомство із заповідним ділом, екологічним станом різних територій у власних наукових роботах; здатність використовувати специфіку туристичного походу й організації життя і побуту в польових умовах у власній педагогічній практиці тощо.

Висновки

1. Теоретичний аналіз наукової літератури показав, що питання проведення навчальних географічних практик в цілому розглядалось вітчизняними вченими в контексті традиційної ЗУНівської парадигми. Разом із тим, ми маємо досить обмежену кількість робіт, де ця проблема розглядалась саме з позиції компетентнісного підходу.

2. В процесі проведення дослідження з'ясовано, що навчальні практики практично не розглядались науковцями з позиції компетентнісного підходу.

3. На основі особистого досвіду автора було обґрунтовано та деталізовано етапи навчальних практик і сформовано перелік компетентностей, що повинні бути сформовані на кожному етапі.

3. Було з'ясовано, що найбільшу складність викликало формування таких компетентностей: дослідницької, ГІС-компетентність, конструктивно-географічної, що пов'язано з низкою чинників (звуження територіальної можливості для проведення практик у зв'язку з АТО; недостатньою збалансованістю годин передбачених на різні види практики; обмеженими можливостями матеріально-технічної бази на сучасному етапі).

4. Доведено, що для поліпшення якості процесу формування спеціальних компетентностей майбутнього вчителя географії необхідно: розширити географію практик; залучати більше приладів; щоб кожен студент мав змогу записати власний GPS-трек з відповідними точками та відмітками на ньому, які згодом зможе використати у своїй науковій роботі; робити сезонні дослідження в рамках експедиційних виїздів в проміжках між практиками; проводити комплексні практики тощо.

До перспективних напрямків дослідження даної проблематики ми відносимо розробку технології створення електронного щоденника та відеозвіту майбутнього вчителя географії під час його навчання в класичному університеті.

Список використаних джерел:

1. Гагарін М. Проблема формування професійної майстерності майбутнього вчителя на сучасному етапі розвитку освіти України / М. Гагарін // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини / ред. кол.: Н. С. Побірченко (гол. ред.) [та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – Вип. 1. – С. 133-138.
2. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация [Электронный ресурс] / Дж. Равен ; пер. с англ. – М. : Когито-Центр, 2002. – Режим доступа: <http://www.studentlibrary.ru/book/ISBN5893530527.html>
3. Лунячек В. Е. Актуальні питання підготовки вчителя географії в класичному університеті / В. Е. Лунячек // Освіта на Луганщині. – 2013. – №1 (38). – С. 148-154.
4. Макаренко О. В. Формування дослідницької компетентності майбутніх лікарів на засадах організації їхньої пізнавальної діяльності / О. В. Макаренко // ScienceRise: Pedagogical Education. – 2017. – № 6(14). – С. 22-25.
5. Тімець О. В. Теоретичні основи запровадження компетентнісного підходу у процес неперервної підготовки вчителів географії / О. В. Тімець // Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном : матеріали III-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Горлівка, 8-9 жовтня 2009 р.) / Горлів. держ. пед. ін-т іноземних мов. – Горлівка, 2009. – С. 90-94.
6. Топузов О. М. Загальна методика навчання географії : підручник / О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П. Вішнікіна. – Київ : Картографія, 2012. – 512 с.

References

1. Naharin, M 2010, 'Problema formuvannya profesynoyi maysternosti maybutnoho vchytelya na suchasnomu etapi rozvytku osvity Ukrainy' [The problem of formation of professional mastery of the future teacher at the present stage of development of education of Ukraine], in Pobirchenko NS (ed.), *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya*, PP Zhovtyy O.O., Uman, iss. 1, pp. 133-138.
2. Raven, Dzh 2002, *Kompetentnost v sovremennom obshchestve: vyjavlenie, razvitie i realizacija* [Competence in modern society: identification, development and implementation], Kogito-Centr, Moskva, <<http://www.studentlibrary.ru/book/ISBN5893530527.html>>.
3. Lunyachek, VE 2013, 'Aktualni pytannya pidhotovky vchytelya heohrafiyi v klasychnomu universyteti' [Topical issues of preparing a teacher of geography at the classical university], *Osvita na Luhanshchyni*, no. 1 (38), pp. 148-154.
4. Makarenko, OV 2017, 'Formuvannya doslidnytskoyi kompetentnosti maybutnikh likariv na zasadakh orhanizatsiyi yikhnoyi piznavalnoyi diyalnosti' [Formation of research competence of future doctors on the basis of organization of their cognitive activity], *ScienceRise: Pedagogical Education*, no. 6(14), pp. 22-25.
5. Timets, OV 2009, 'Teoretychni osnovy zaprovadzhennya kompetentnisnogo pidkhodu u protses neperervnoyi pidhotovky vchyteliv heohrafiyi' [Theoretical bases of introduction of a competent approach in the process of continuous training of teachers of geography], *Suchasni tendentsiyi rozvytku osvity v Ukraini ta za kordonom*, Horlivskyy derzhavnyy pedahohichnyy instytut inozemnykh mov, Horlivka, pp. 90-94.
6. Topuzov, OM, Samoylenko, VM & Vishnikina, LP 2012, *Zahalna metodyka navchannya heohrafiyi* [General geography teaching methodology], Kartohrafiya, Kyiv.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2017р.